

TÂLCUL TUTUROR FAPTELOR

Shmuel Yosef Agnon, pe numele său real Shmuel Yosef Halevi Czaczkes, s-a născut în 1888 într-o familie de învățați evrei din orașul austro-ungar Buczacz (aflat astăzi pe teritoriul Ucrainei). Educația primară a urmat-o acasă, sub îndrumarea părinților, studiind germana și vechile cărți mozaice, dar și pe cele ale iluminiștilor evrei. Începe să scrie de timpuriu, în ebraică și idiș. În 1907 emigrează la Jaffa, în Palestina. În anul următor debutează cu povestirea *Agunot* (*Soții părăsite*) și devine cunoscut publicului sub pseudonimul Shai Agnon. Tot în Palestina publică, în 1912, nuvela *Vehaya Haakuv Lemishor* (*Iar strămbăciunea va fi îndreptată*). Un an mai târziu se mută în Germania, unde-l cunoaște pe Salman Shocken, om de afaceri și editor, care-i oferă o bursă și cu care va colabora întreaga viață. Continuă să scrie proză scurtă și contribuie la alcătuirea unei antologii de povestiri hasidice. În 1924 revine în Palestina, și se stabilește în Ierusalim, unde locuiește până la sfârșitul vieții.

Agnon moare în 1970, lăsând în urmă o vastă operă, ce cuprinde peste 20 de volume de povestiri, nuvele, eseuri și corespondență. Aceștia li se mai adaugă și trei mari romane: *Hahnasat kala* (*Baldachinul de nuntă*, 1919), *Oreah Nata Lalun* (*Un oaspete în noapte*, 1938) și *'Tmol shilshom* (*Ieri-alaltăieri*, 1945). Discursul său arhaizant împletit cu motive suprarealiste – pentru care nu arareori a fost comparat cu Kafka –, abordarea inedită a unor teme identitare evreiești (declinul hasidismului în Europa, dezrădăcinarea și gretățile sioniștilor emigrați în Israel) și un dar aparte al povestitului îi aduc în 1966 Premiul Nobel pentru literatură. În 1971, Saul Bellow îi include una dintre proze în antologia *Great Jewish Short Stories*.

Tâlcul tuturor faptelor este o selecție a traducătorului, care reunește șapte dintre povestirile lui Agnon. În cea dintâi, *La Hemdat*, apărută în volumul *Samuh* (*Venire*, 1950) și care poate fi privită ca o *ars poetica*, acțiunea se petrece la Iași. Cea de-a doua, *Graiul Ido și imnele Einam*, a fost publicată în 1962 în volumul *Ad hena* (*Până aici*). Este singura din cartea de față a cărei acțiune se petrece în Israel, și îmbină surprinzător realismul cu fantasticul și misticul. Celelalte cinci proze din prezenta antologie au fost publicate în volumul postum *Ir umloa* (*Un oraș și tot cuprinsul lui*, 1973), volum care duce la capăt proiectul lui Agnon de a-și aduna într-o singură carte toate povestirile despre orașul său natal, Buczacz.

S.Y. AGNON

TÂLCUL
TUTUROR
FAPTELOR

Povestiri hasidice

Traducere din ebraică și note de
GHEORGHE MILETINEANU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Cecilia Laslo
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Iuliana Glăvan, Cristina Jelescu
DTP: Emilia Ionașcu, Carmen Petrescu

Tipărit la R. A. Monitorul Oficial

S.Y. Agnon

*Etzel Hemdat, Ido veEinam, Haneelam, Haish lavush habadim, Hatsfardeim,
Feibush gazlan, Beshaa ahat*

© Copyright by Shocken Publishing House Ltd., Tel-Aviv, Israel
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2016, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Agnon, Shmuel Yosef

Tâlcul tuturor faptelor: Povestiri hasidice / S. Y. Agnon;

trad. și note: Gheorghe Miletineanu. –

București: Humanitas, 2016

ISBN 978-973-50-5302-4

I. Miletineanu, Gheorghe (trad. ; note)

821.411.16-32=135.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

La Hemdat

1

Zorii se revărsau dinlăuntru în întunericului și începeau să lumineze lumea. Stropii de rouă ai dimineții își deschideau ochii și arătau lumii un chip binevoitor. Foșnea un vânticel proaspăt și aducea cu el răcoare. Căruțașul a slăbit hățurile și caii au început să tragă căruța mai în voie. M-am înfășurat strâns în pătura pe care mi-o dăduse tata și mi-am lăsat capul pe un umăr. M-a furat somnul și am început să moțăi. A venit nevasta tatei și s-a așezat în vârful unui copac și a început să fluiera precum o prigorie. M-am apropiat de ea și m-am minunat, fiindcă ea mai totdeauna cârâie a jale ca un uliu, iar azi, ia te uită, ciripește ca o prigorie. A râs de mine și a spus: Parcă plecaseși la Iași la Hemdat, și acum ești din nou la Vaslui. Am început să plâng și m-am trezit.

Se crăpase de ziuă și aurora dimineții se înălțase. Pasărea cerului a dat glas și din undele apei a orăcăit broscoiul. O vietate a făcut un salt speriat, și după ea a sărit altă vietate, și amândouă s-au pierdut din vedere în aburul care se înălța din pământ. Roata soarelui a început să-și taie fâgaș pe bolta cerului și o zarvă mare crește și se apropie. Bărbați, femei și prunci se zoresc și aleargă. Unii duc în brațe pepeni mari, alții duc butoiașe pe cap și alții duc în mână coșuri împletite, și o dără de sânge picură și se scurge din coșuri, și în ele sunt păsări tăiate, ca să fim iertați pentru toate păcatele noastre

și pentru toate păcatele neamului lui Israel.¹ Și de fiecare ovrei sunt trei-patru creștini, mergând pe jos sau călare, vin în trăsurile pântecoase și în trăsurile semețe, în căruțe verzi și în furgoane roșii. Unii pocnesc din bice și alții îi întrebă pe cei dintâi ce mai fac. Nu apucă să răspundă și alte trăsurile se rostogolesc și se apropie, iar caii și mânjiile nechează și aleargă. Căruțașul și-a mânat caii și i-a oprit într-un luminiș. Pământul e liniștit și pretutindeni în jurul nostru e liniște și pace. Merele pădurețe dau un miros puternic și râul sclipește ca un lan după ploaie. Soarele luminează bolta cerului, dar eu mi-aș fi dorit luna și stelele pe care le lăsasem la Vaslui.

Căruțașul s-a dat jos din căruță și a zis rugăciunea de zori de zi. Și-a mângâiat caii și mi-a făcut semn și m-a chemat: Haide, haide. Când a văzut că nu-i înțeleg semnul, a încetat să-mi facă semne și a spus: Ce te uiți la mine ca vițelul la poarta nouă și mă lași să țip? Sau poate că pentru jumătatea de irmilic pe care mi-a dat-o taică-tău vrei să te duc înapoi la Vaslui? Dacă așa stau lucrurile, stai până după Yom Kippur și, dacă găsesc călători, te duc înapoi la nevasta lui taică-tău.

I-am spus: Aici suntem la Iași? Mi-a spus: Păi unde alt-undeva, că doar nu la Așterot-Carnaim²? I-am spus: Și eu nu știam. Mi-a spus: De unde era să știi, că doar nu din cărticica ta de rugăciuni de sărbătoare puteai să-nveți unde e Târgul Ieșilor. Târgul Ieșilor nu e pomenit nici măcar în porunca muștrării³. Așa că scoală și dă-te jos.

1. În ajun de Yom Kippur datina cere să fie sacrificate găini, ca jertfă adusă lui Dumnezeu pentru iertarea păcatelor celor din neamul lui Israel.

2. Trimitere la Geneza 14:5: „Dar, în anul al paisprezecelea, Chedorlaomer și împărații care erau cu el au pornit și au bătut pe refaimi la Așterot-Carnaim, pe zuzimi la Ham, pe emimi la Șave-Chiriataim.”

3. Potrivit poruncii muștrării, un om din neamul lui Israel trebuie dojenit dacă nu se poartă cum se cuvine, atât în raport cu semenii săi,

Mi-am luat traista și am legat de ea pătura și m-am dat jos din căruță și m-am despărțit de el cu urarea Pecetluire bună.¹ Și m-a binecuvântat și el și mi-a cerut iertare, ca, dacă m-a necăjit, să-l iert, deoarece se cade ca un ovrei să intre în Yom Kippur fără nici o supărare din partea nimănu. La urmă mi-a arătat cu biciul pe care-l ținea în mână o sinagogă, uitându-se la mine așa cum se uită cineva la seamănu lui care se duce să împlinească o poruncă pe care acela nu poate s-o îndeplinească, fiindcă nici măcar rugăciunea de zori de zi n-a spus-o.

2

Am intrat într-o sinagogă mică, una dintre cele o sută și nouăzeci și nouă de biserici și sinagogi care sunt în Iași. Mi-am dat jos traista și mi-am scos cărticica de rugăciuni și m-am oprit să-mi spun rugăciunea. De tumultul din sinagogă nu se auzea glasul cantorului, fiindcă în clipele acelea stătea acolo un grăsun care ținea în mână o traistă plină cu turtă dulce, și fiecare venea și-i înșfăca din mână din turta cea dulce și spunea: Dacă am să fiu vreodată osândit, ferească Dumnezeu, să-mi cerșesc pâinea cea de toate zilele, atunci să-mi fi împlinit datoria cu bucată asta de turtă dulce pe care am luat-o din mâna ta. În fața omului acela stătea un altul, ai cărui ochi erau ca două farfurioare tulburi, și omul acela turna vinars, și toți beau și se binecuvântau unul pe celălalt cu tot felul de binecuvântări pe care le rostesc oamenii în ajun de Yom Kippur.

cât și cu Dumnezeu: „Să nu urăști pe fratele tău în inima ta; să muștri pe aproapele tău, dar să nu te încarci cu un păcat din pricina lui.“ (Levitic 19:17)

1. Urarea tradițională de Yom Kippur poate fi tradusă: „Fie ca Dumnezeu să semneze pentru viitorul tău un verdict favorabil.“

Am înșfăcat și eu o felie din turta cea dulce și mi-a părut rău că încă nu-mi încheiasem rugăciunea și n-aveam voie să beau. N-aveam încotro, a trebuit să-mi schimb părerea de rău pe o oarecare siguranță, fiindcă, fără îndoială, nici din al doilea *minyān*¹ n-o să lipsească omul care toarnă de băut. Dar fiindcă fiecare virtute are nevoie de sprijin mi-am spus rugăciunea pe sărite, ca un om care păstrează un lucru și îl pune deoparte pentru altă dată, că doar mâine e Yom Kippur, și e mai bine ca în ziua sfântă rugăciunile să fie rostite din tot sufletul și pe îndelete decât să fie rostite în ajun cu grabă și de mântuială.

Orice virtute aduce câștig și cu atât mai mult virtutea siguranței. Am binecuvântat prăjitura și mi-am tăiat o felie. Nu mi-am terminat felia și s-a și ivit al doilea staroste al sinagogii și după cum fuseseră faptele celui dintâi, așa au fost și faptele celui de-al doilea. Și în fața acestuia din urmă s-a ivit un altul, care turna vinars. Întrucât eram preocupat cu mâncatul nu m-am înghesuit să spun: Dă-mi. Oamenii socoteau că e în mine oarecare bună-cuviință, și le plăceam. Unul mi-a aruncat o felie și pe urmă încă una, iar celălalt mi-a întins un pahar și pe urmă încă unul. A văzut starostele că toți au grijă de mine. L-a cuprins gelozia. A luat două felii deodată și mi le-a întins. Și, fiindcă amândouă mâinile mi-erău ocupate, una cu prăjitura și cealaltă cu paharul, l-am privit cu deznădejde. A văzut că stau. M-a mustrat și a spus: Ce, vrei să mestec în locul tău? Mi-am zis în sinea mea: e mai bine să mestec eu decât să mestece el. Pe când eu eram încă prins cu luatul prăjiturii, celălalt a venit și mi-a turnat un pahar mare. Am băut și am mâncat și am băut până când

1. În iudaism, există anumite ritualuri care nu pot fi îndeplinite decât într-un grup de cel puțin zece evrei adulți (*minyān*), toți de sex bărbătesc și trecuți de vârsta de treisprezece ani.

podeaua de sub mine și tavanul de deasupra mea au început să danseze laolaltă. Și dacă n-aș fi fost prins cu mâncatul și băutul aș fi dansat împreună cu ele.

3

Dar n-am uitat lucrul cel mai însemnat și când m-am trezit din aburul vinului am întrebat un om cum aș putea să ajung, de pildă, la Hemdat. Omul acela era preocupat de paharul lui. S-a speriat că are să se înece. S-a uitat la mine cu doi ochi trandafirii, apoi la acele pahare în care se toarnă copiilor în nopțile de Pesah¹, și a început să-și dreagă glasul și să tușească și să geamă și nu mi-a dat nici un răspuns. Și mai bine că nu mi-a dat nici un răspuns, fiindcă dacă ar fi deschis gura m-ar fi umplut de scuipat.

Am văzut un bătrân care stătea în picioare cu un băț lung în mână, un băț care-i ajungea până la barbă, și am știut că e dintre habotnicii din Rujin², fiindcă bețele lor sunt înalte până la barbă. Iar habotnicii din Rujin îmi sunt deosebit de dragi, fiindcă odată taică-meu a avut norocul să cânte în fața înțeleptului din Rujin, și tata obișnuiește să spună: Mi se părea că se uită țintă la mine, apere-ne de rele neprihănirea lui.

1. Pesah, sau Paștele evreiesc, este o importantă sărbătoare biblică în cadrul căreia se celebrează eliberarea neamului lui Israel din robia Egiptului. Datina cere ca la cina din prima noapte a sărbătorii fiecare credincios să bea patru pahare de vin.

2. Habotnicii din Rujin sunt o comunitate întemeiată la începutul secolului al XIX-lea de rabi Israel Friedman din Rujin (astăzi, în Ucraina), pretinzând a fi descendenți direcți ai regelui David. Aceștia și-au desfășurat activitatea atât în teritorii aparținând pe-atunci Imperiului Austro-Ungar, cât și în Moldova, în zona Bacăului. În zilele noastre, sunt activi mai cu seamă în Israel.

Bătrânul acela m-a simțit și a spus: Ce dorești, băiete? I-am spus. Mi-a spus: Ești oaspete? I-am spus: Sunt oaspete. A zâmbit și a spus: Cum de nu mi-am dat seama numaidecât că ești oaspete, fiindcă, dacă ai fi fost din Iași, nu mai întrebai. Dacă așa stau lucrurile, să-ți dăm mai întâi binețe, și apoi să-ți răspundem la întrebare.

Mi-a întins vârful degetelor lui moi, două-trei din ele, și a atins vârful degetelor mele, le-a atins și nu le-a atins, așa cum obișnuiesc habotnicii din Rujin, care sunt foarte ceremonioși în politețuri și foarte gingași în mădularele lor, și degetele lor sunt moi, și când dau bună ziua nu prind toată mâna, ci o ating și n-o ating, fiindcă își cruță mâna și o cruță și pe a tovarășilor lor. S-a uitat în barba lui să vadă dacă n-a rămas în ea vreo firimitură și m-a întrebat: Ce nevoie ai de Hemdat? I-am spus: Tata m-a trimis la el. Mi-a spus: Dacă nu era azi ajun de Yom Kippur merita să auzim cine e cantorul din Vaslui și ce l-a făcut să te trimită la Hemdat, numai că eu sunt foarte grăbit, și ziua e și ea foarte grăbită, și tu ești foarte grăbit, și, așa stând lucrurile, să ne grăbim și să nu zăbovim prea mult și să-ți răspundem la întrebare.

Bătrânul și-a lăsat bățul din mână și a spus: Așadar, vrei să te duci la Hemdat și nu știi unde locuiește, și mă întrebi pe mine, numai că, dacă am să-ți spun, de pildă, ia-o la stânga sau ia-o la dreapta, până ai să ajungi afară n-ai să mai știi unde e stânga și unde e dreapta, și toată osteneala mea are să fie de pomană. Dar am să-ți dau un sfat. Când ai să ieși în stradă, pe cine are să ți se nimerească în cale cel dintâi pe acela întreabă-l, și oricine nu e surd și nu e neghiob și nu e orb are să-ți arate drumul.

Pe când se depărta s-a mai întors o dată către mine și mi-a spus: Putem să ne bizuim pe tine, sau trebuie să mai spunem o dată ce-am spus? Am dat din cap că da, poate să

se bizuie. M-a mângâiat pe obraz și a spus: Văd că ești flăcău isteț și m-ai înțeles într-adevăr până la capăt. Ieși așadar în stradă și cine are să îți se nimerească cel dintâi în cale acela are să-ți arate. Și, în timp ce vorbea, bătrânul și-a luat șalul de rugăciune și filacterele pe braț și bățul în mână și a pășit agale, ca un om care și-a făcut datoria înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor¹, și bățul lui mergea înaintea lui, ca unul care știe înaintea cui merge.

4

Am ieșit în stradă și am dat peste un om care nu suferea de nici unul dintre beteșugurile pomenite mai înainte și l-am întrebat. Mi-a spus: Mergi încotro îți arată nasul până ce ajungi la corturile țiganilor și de acolo la târgul cailor și de acolo la târgul olarilor. La doi pași de-acolo, în fața lui, și nu în spatele lui, e un palat de dregători, aceea e casa lui Michael Daniel. Lângă ea, în spatele ei, nu în fața ei, pe partea stângă ai să vezi multe ferestre, acelea sunt ferestrele Hotelului Petersburg pe care renegatul², blestemat fie-i numele, l-a clădit din banii lui. Ia-o de-acolo la dreapta și ai să dai de douăzeci de biserici, dacă nu-s douăzeci, nu-i nici una, strecoară-te acolo, și acolo prietenii mei au să-ți spună unde se află Hemdat. Doar ai întrebat de Hemdat. Nu? Nu-i așa, amice?

Am mers încotro îmi arăta nasul și n-am ajuns la nici unul dintre locurile despre care îmi vorbise. Am întrebat

1. Trimitere la Proverbe 3:4: „Și astfel vei căpăta trecere și minte sănătoasă înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor.“

2. Probabil o aluzie la Mihail Vitlimescu, evreu convertit la creștinism și cenzor la curtea lui Mihail Sturza. Era puternic antipatizat de comunitatea evreiască locală, sub temeiul apostaziei.

mai mulți trecători. Unii mi-au răspuns în același fel și alții mi-au răspuns în alt fel. Și ca să ajung la locul pe care-l căutam și să nu greșesc mi-au dat un sfat și mi-au spus: Așa cum m-ai întrebat pe mine, așa întreabă-i și pe alții. M-am adunat și am mers pe drumurile pe care mi le-au arătat, și la fiecare pas trebuia să zăbovesc din pricina trăsurilor și a cailor, fiindcă felul oamenilor din Iași e să aibă multe trăsuri și mulți cai, așa încât orașul ăsta e murdar ca altă-aia. Unii merg cu trăsura încoace, alții merg cu trăsura încolo, și omul trebuie să-și potrivească mintea după mintea cailor, ca dobitoacele să nu-i fărâme creierii.

Îmi mutasem de-acum gândul de la locul unde doream să ajung, ca și cum n-aș fi venit încoace decât ca să mă feresc de trăsuri și de cai. Dar îmi agățam privirea de trecători ca să-i întreb cum se ajunge la Hemdat.

Mi s-a arătat un om înalt și slab, cu obrajii scofâlciți și sprâncenele groase și cu capul nițel lăsat înspre stânga, și smocuri de păr răsăreau din bărbia lui ca niște câlți și ochii îi erau zâmbitori. Mi-am spus: Se cunoaște că-i om bun și sigur are să mă ducă la Hemdat. N-am apucat să deschid gura și el și-a întins mâna dreaptă și și-a lipit două degete ca un om care strânge o priză de tutun și îi întinde prietenului lui și mi-a spus: Ești cel mai norocos om din oraș, deoarece chiar adineaori am compus o poezie, și matale, dragul meu, lumina ochilor mei, ascultă-mi cântecul și prețuiește farmecul vorbirii mele.

Când umbli prin Iași, dulce târg candriu,
Păzește-ți ciolanele bine
Și cu ochii-n patru fi

Ca nu cumva droșca vreunui surugiu
Să dea, ferește Doamne, peste tine
Și să ajungi sub glii.

Când umbli prin Iași, dulce târg candriu,
 Obrazul, frate, ți-l ferește
 Să n-ajungi vițel de prinos,
Căci neagră-i inima de surugiu
 Față de cel care umblă pe jos
 Și cu gârbaciul ca pe-un câine-l plesnește,
Cu biciul ca pe-un câine-l plesnește
 Și îl alungă, oricât ar fi de breaz,
 Căci e crâncenă inima de surugiu,
Așa că, omule, te păzește
 Și-ncinge-ți mijlocul ca un viteaz¹
 Când umbli prin Iași, dulce târg candriu.

După ce și-a declamat poezia până la capăt și-a mișcat sprâncenele stufoase către mine și m-a privit peste măsură de drăgăstos. Am spus: Ar putea domnul să-mi spună unde se află Hemdat? M-a bătut pe umăr și mi-a spus: Cutărică drăgulinică, nu-ți sunt rob, nu mi-ești stăpân, însă ești scump ochilor mei și nespun te prețuiesc, vorbele n-am să mi le-opresc, și-am să-ți mai grăiesc. Nici dacă ai mațe de fier și măruntaie de aramă nu căta ajutor stând în calea tuturor, fiindcă droșcarii, îngerii răufăcători, șed falnici pe bancheta lor, și biciul le e ca o spadă, necruțător, și în dreapta și în stânga lovesc și izbesc, și cu fiecare lovitură jap-jap te plesnesc, și caii bleștemați gonesc și gonesc, de sânge însetați, și deodată, din senin, când te-aștepți mai puțin, nici nu știi când, iată-te la pământ, și iată-te apoi înnămolit în borătură și noroi, și nădejtile toate iată-ți-le spulberate. Ferice de cel ce scapă nevătămat, de copitele cailor necălcat, nezdrobot, și de biciul droșcarului neșfichiuit, și chiar dacă mațele tale sunt de fier

1. Iov 40:7.

Cuprins

La Hemdat	5
Graiul Ido și imnele Einam	41
Pierdut fără urmă	115
Omul acela îmbrăcat în haine de în	191
Broscoii	253
Tâlharul de Feibusch	280
Într-o singură oră	318